

do rozdělení dědictví. Jest tomu tak v právu německém a v právu uherském.

§ 39. Posloupnost přirozená.

I. V š e o b e c n é z á s a d y. Pro přirozenou (krevní) posloupnost jest charakteristické, že dědici se původně dělí na užší a širší kruh příbuzných. Nejbliže sobě jsou příbuzní, kteří žijí v rodinném nedílu a v sippe. Jsou to příbuzní, kteří pocházejí od společného mužského předka. Podle tohoto předka řídí se příbuzenské stupně mezi nimi a dědické právo žen ani po ženách mezi nimi uznáno není.

Teprve později se vytváří příbuzenství prostřednictvím žen a nejdůležitějším jest pak příbuzenství vzniklé po matce. V potomstvu se liší pak mezi potomky mužskými a ženskými a potomky po mužích a po ženách. Podle toho se mluví pak o agnátech a kognátech. Dědické právo žen dlouho ještě není upraveno. Ženy dostávají z rodinného jmění pouze výbavu. Velmi často ve starším právním vývoji, není-li vůbec žádných dědiců, leč ženy, spadá pozůstalost na komoru královskou a král dává dcerám, vnučkám atd. pouze věno. Později i ženy začínají dědit v případě, že není mužských potomků. To má za následek, že se vyvíjí dědické právo i po ženách.

Až kam bylo uznáváno příbuzenství, rozhodující v dědickém právu, o tom není ve starší době přesného ustanovení. Pravidelně však sahalo až do stupně, v němž se ještě příbuzenství vůbec pociťovalo. (Freundes Blut walt und wenn es auch nur ein Tropfen ist.)

Pro vzdálenější příbuzné bylo rozhodno, jak byla určitá skupina příbuzných vzdálena od určitého předka. Příbuzní, kteří pocházeli v příbuzenské řadě od určitého společného předka, tvořili skupinu, odlišující se od ostatních příbuzných dalších. Pro tuto skupinu byl název *parentela*. První *parentelu* tvořili přímí potomci zůstavitelovi, tudíž syn, vnuk, pravnuk atd. Druhou *parentelou* byli nejbližší příbuzní, pocházející od dalšího předka, tudíž bratr, synovec zůstavitelův atd., třetí *parentelu* tvořili další příbuzní, pocházející od dalšího předka s vyloučením příbuzných v *parentele* druhé atd. Počítání toto bylo jednoduché. V *parentele* počítalo se příbuzenství podle stupně od nejbližšího předka, po př. od rodičů, kteří byli po-

tomkům společni. Ve středověku nepočítalo se však příbuzenství podle počtu osob, které příbuzenství zprostředkovaly, nýbrž podle počtu kolen nebo pokolení (*generationes*, *genu*, *geniculum*). Sourozenci začínají zpravidla první stupeň. Právo omezovalo ponenáhlu rozsáhlost parentelního systému, přece však dlouho bylo uznáváno dědické právo příbuzných až do sedmé parentely. Podle církevního práva dávala se později do čtvrtého stupně přednost agnátům, pak teprve se připouštěli k dědickému právu kognáti.

Některá práva neznala dlouho v první parentele dědické právo vnuků za předezemřelými syny zůstavitelovými. Teprve později právo vnuků se uznalo.

Při parentelním systému bylo v dědické posloupnosti rozhodno, zda dědic jest z nejbližší parentely a v parentele pak rozhodovala vzdálenost od nejbližšího předka. Systém tento nazývá se také *l i n e o g r a d u á l n í m*. Nerozhoduje-li o dědickém nároku v parentele blízkost příbuzenského stupně, pak se mluví o systému *l i n e á r n í m*. Systémy tyto odlišovaly se od systému římského práva, které znalo jen zásadu *tot gradus, quot generationes*. Při principu tomto mluví se o systému *g r a d u á l n í m*.

Pro starší právní vývoj jest charakteristické, že v parentelním systému nedělili *ascendenti*, tudíž hlavy parentel. Jak bylo upozorněno výše, hledělo se při dědické posloupnosti k tomu, aby pozůstalost plynula tak, jak plynula krev, a aby se nevracela. (*Es stirbt kein Gut zurück, les propres ne remontent pas.*)

V mnohých právech ve střední Evropě vytvořilo se však oproti zásadě o vyloučení *ascendentů* t. zv. *i u s r e c a d e n t i a e* (*Fallrecht*), t. zv. nápad nazpět, podle něhož pozůstalost vracela se zpět, zemřel-li zůstavitel bez *descendentů*. Pozůstalost se při tom rozdělila a vracela se tam, odkud přišla, totiž se strany matčiny, nebo se strany otcovy (*paterna paternis, materna maternis*). Zásada tato byla důležitá i v případě, šlo-li o potomky polorodé.

II. V novější době vytvořila se zásada, že delačním důvodem jest v první řadě testament a neuplatní-li se anebo uplatní-li se jen částečně, pak teprve nastupuje posloupnost podle zákona.

V obecném právu se vytvořily o přirozené posloupnosti zásady, které přibližovaly vývoj domácí právu římskému. V zá-

konné posloupnosti vytvořily se čtyři třídy: 1. descendentí, 2. ascendentí a plnorodí sourozenci a jejich děti prvního stupně, 3. dále polorodí sourozenci a jejich děti prvního stupně. 4. Ve čtvrté třídě následovalo další příbuzenstvo podle blízkosti stupně.

Později v posloupnosti nabyla převahy ve střední Evropě zásada parentelního řádu a po většině systém lineární. Nerozhoduje tudíž v parentele blízkost příbuzenská, nýbrž jen pořadí parentel. Hlavami parentel jsou zůstavitel a jeho ascendentí, rodiče, starší rodiče a prarodiče atd. S počátku byly připuštěny parentely bez omezení. Později dědická posloupnost se omezovala zpravidla jen na určitý počet parentel dosti omezený a jen výjimečně ponechává se neomezena. Posloupnost podle zákona se omezuje nyní zpravidla na druhou parentelu, po př. až na čtvrtou, z níž dědí však jen hlava, prarodiče.

Recipovaná zásada nepominutelných dědiců vyhovovala snaze staršího práva chrániti majetkový zájem rodiny. V novějších právních kodifikacích určuje se určitým příbuzným povinný díl. Jsou to descendentí, ascendentí, po př. manžel a boční příbuzní, jichž povinný díl v některých kodifikacích se však neuznává. Právní postavení těchto osob a jejich nárok na povinný díl jest v různých kodifikacích určován různě: buď pouze jako nárok věřitelský vůči dědicům, nebo v jiných kodifikacích jest jim přiznáno spíše postavení nepominutelných dědiců.

III. Pro některá práva budtež vytknuty tyto zvláštnosti:

a) P r á v o n ě m e c k é jsou charakteristické vytčené zásady dědické posloupnosti přirozené. Pro počítání příbuzenství lze uvést jako zvláštnost, že starší německé právní památky (Sachsenspiegel) nezdůrazňují, jak bylo jinak obvyklým, počítání příbuzných podle větví stromu (arbor consanguinitatis), nýbrž podle údů těla. Když dvě osoby tvrdily, že jsou příbuzny s osobou třetí, se zůstavitelem, musely dokázati, jak jsou vzdáleny příbuzenstvím od společného předka. Když jmenovaly společného předka, musely dokázati, která z nich je blíže tomuto předku a podle toho se řídilo dědické jejich právo. Při tom za vzor se brala v z d á l e n o s t ú d ů l í d s k é h o t ě l a o d h l a v y. Společný předek představoval hlavu a po levé straně těla počítaly se generace. Děti společného předka byly umístěny v hrdle, vnuci v rameni, další ge-

nerace v lokti, pak další v zápěstí. Další generace byly soustředěny v článcích prostředního prstu. Osoba, stojící blíže hlavě, byla bližší zůstaviteli.

V německém právu ve starší době tvoří užší kruh příbuzných syn a dcera, otec a matka, bratr a sestra. Tito nejbližší příbuzní nazývají se *Gesippten sechs Hände*.

I v německém právu byl přijat systém parentelní. Bylo ovšem partikulárně různě upraveno, do které parentely až dědické právo šlo. Partikulárně vznikl také t. zv. *Dreiliniensordnung*, v němž dědici dědili ve třech skupinách: v první byli *descendenti*, v druhé *ascendenti* a v třetí boční příbuzní.

b) *Č e s k é p r á v o*. Dědické právo české má charakteristické znaky vývoje dědického práva ve střední Evropě, jak byly výše vylíčeny. Na počátku historického vývoje není vlastně dědického práva, neboť v nedílné velké rodině všichni mají stejné právo k nedílnému majetku. Žije-li více generací pohromadě, objeví se dědická posloupnost teprve tehdy, když rodinný majetek se rozděluje, požádá-li o to některý mužský člen rodiny. Dělení rodinného majetku nenastává totiž podle hlav, nýbrž podle generací.

Ve 14. a v 15. stol. rozeznává se mezi majetkem, který byl v rodině zděděn a který byl nově nabyt. Tento nově nabytý majetek dostává se potomkům té osoby, která majetek získala. Zjevy tyto souvisejí se změnou rodinného nedílu a se změnou společného vlastnictví ve spoluvlastnictví.

Pro vývoj dědického práva českého rozhodující je 15. století (rok 1497 v Čechách a začátek 15. stol. na Moravě). Před uvedenou dobou, nebylo-li nedílných členů rodiny, spadal majetek rodinný na královskou komoru a stával se odúmrtí, i když byl na živu nejbližší příbuzný t. j. syn, který se od původní rodiny oddělil. Různilo se velmi přesně mezi neoddělenými čili nedílnými příbuznými a mezi příbuznými oddělenými, kteří neměli žádného nároku dědického.

V 15. století nabyli dědického práva i příbuzní oddělení. Dědí se v systému parentelním a není určeno do které parentely dědické právo sahá. Muži mají přednost před ženami v dědické posloupnosti tak, že na př. dcery dědí jen v případě, není-li synů. S počátku uplatňuje se posloupnost také pouze po mužích, teprve od konce 15. stol. rozšiřuje se posloupnost i po ženách.

Dědické právo mezi manželi právu českému známo nebylo. Zajímavost jest také, že v českém právu, až do Obnoveného zřízení zemského není dědického práva ascendentů, kteří jsou z posloupnosti vyňati.

O b n o v e n é z ř í z e n í z e m s k é upravilo dědickou posloupnost v českém právu novým způsobem. Zákonní dědici dělí se na tři třídy, a sice na descendenty, ascendenty a bočné příbuzné. V prvních třídách se dělí posloupnost podle toho, je-li zůstavitel muž či žena a kromě toho se rozeznává posloupnost v nemovitosti a v movitosti.

V první třídě descendantů nastupuje se tímto způsobem: Jde-li o posloupnost po otci, nastupují především descendentů mužského pohlaví. Dcery a vnučky mají nárok na vybytí věnem. Není-li synů, vnuků atd., nastupují dcery, po případě vnučky, a to jak po synech, tak i po dcerách zůstavitelových.

Jde-li o pozůstalost po matce, jest třeba lišiti posloupnost v majetek nemovitý a movitý. Nemovitý majetek spadá na syny, po případě na vnuky. Není-li tu těchto, pak spadá na dcery, po případě na vnučky, ať jsou to dcery synů matčiných nebo dcer. Movité jmění spadá naproti tomu na syny a dcery, po případě na jejich děti bez rozdílu.

V této třídě descendantů dědí stejně vzdálení podle hlav (in capita), mezi vzdálenějšími rozhoduje ius representationis.

Ve druhé třídě, která je nazvána linií nahoru vstupující nastupuje se následujícím způsobem:

Byl-li zůstavitelem syn a měl-li jen movité jmění, nastupuje v toto jmění otec, matka, bratr, sestra plnorodí nebo polorodí, po případě i jejich děti. Z toho patrno, že ač se mluví o linii nahoru vstupující, nastupují v této třídě i boční příbuzní po otci a po matce.

Nemovité jmění synovo spadá především na otce, na bratry a sice plnorodé a na jejich syny. Není-li těchto osob, spadá teprve na matku, sestru a na dcery plnorodých bratrů, s nimiž bratři a sestry plnorodí, po př. jejich děti konkurují.

Má-li zůstavitel, syn vedle nemovitostí také movitost nastává zvláštní dělení movitostí tak, že třetinu jich obdrží první skupina uvedených osob spolu s nemovitostmi, druhé dvě třetiny movitostí obdrží druhá skupina dědiců.

Jde-li o zůstavitele ženského pohlaví, t. j. o dceru, nastává posloupnost dědická takto: Byla-li zanechána nemovitost,

nastupují otec, bratr a jejich synové, při čemž nečiní se rozdílu, zda jsou polorodí či plnorodí. Zůstaly-li po zůstaviteli, dceři, movitosti, spadají na otce, matku, sourozence a na jejich děti, plnorodé i polorodé.

Také v této třídě uplatňuje se, pokud jde o sourozence, *ius representationis*, po případech mezi stejně vzdálenými dětmi sourozenců dělení *in capita*.

Ve třetí třídě nastupují všichni boční příbuzní až do 10. stupně a nečiní se rozdílu, zda zůstavitel je muž či žena. Také se nečiní rozdílu mezi majetkem nemovitým a movitým.

c) *U h e r s k é p r á v o*. V uherském právu dědickém vládly téměř tytéž zásady jako v právu českém. V právu uherském byl rovněž rodinný nedíl, který byl podoben rodinnému nedílu českému a působil rovněž na úpravu dědického práva. Vyskytá se zde hlavně také zásada, že v dědickém právu má pohlaví mužské, přednost před pohlavím ženským. Již ve čtvrtém článku zlaté bully Ondřeje II. je ustanoveno, že po šlechticově smrti bez synů, mají dcery obdržeti jen čtvrtinu dědictví, o ostatním může zůstavitel volně pořídit testamentem. Není-li ani synů ani dcer mají obdržeti dědictví nejbližší příbuzní, a není-li těchto, dostane se pozůstalosti komoře královské. Je tu vysloveno pravidlo, že dcerám má býti zachována čtvrtina rodinného majetku. Je to t. zv. čtvrtina, quarta puellae nebo quartalicium. V dalším vývoji rozeznáváno bylo mezi jměním, které bylo zděděno a jměním, které se dostalo rodině z darů aneb bylo jiným způsobem nově nabyto.

V době Verbőczyově bylo v zákonném právu dědickém děleno dědické právo *descendentů*, *ascendentů* a bočných příbuzných. *Descendenti* bez rozdílu pohlaví v rovném stupni příbuzenském dědili podle hlav, *in capita*, potomci vzdálenější dědili podle kolen. Dědily jen děti manželské. Děti plnorodé, t. j. děti, pocházející od týchž rodičů, dědily po obou rodičích stejným dílem. U dětí polorodých bylo jinak. Děti téhož otce, dvou však matek, dědily jen po otci, nikoli po maceše, a naopak děti jedné matky dědily jen jmění mateřské, nikoli otcínské. Platila tu zásada: *paterna paternis, materna maternis*.

I mezi *descendenty* byly rozdíly, které způsobovaly, že v určitých případech dědili jen synové, v některých případech dcery zároveň se syny a v určitých případech dědili synové nestejně. Jen synové dědili na př. tyto věci: statky donační nabyté jen

pro muže a koupené statky jen pro muže. Dcery dědily zároveň se syny statky nabyté pro muže i pro ženy. I mezi syny byl v dědickém právu rozdíl: rodinné listiny dostával v opatrování syn nejstarší, dům otcovský dostával se synu nejmladšímu.

Ascendenti dědili, nebylo-li potomků. Dědili nejen statky sděděné (větevný majetek), ale i statky nově nabyté, protože právě tak, jako náležel od otce nabytý statek synovi, tak také náležel od syna nabytý statek otci. Statků donačních ascendenti nedědili, nebylo-li to výslovně v donační listině ustanoveno. Ascendenti bližší vylučovali ascendenty vzdálenější. Platilo také pravidlo, že dědovské statky dědila jen ta linie ascendentů, od níž ony statky přešly na descendanty. Platila tudíž i zde zásada paterna paternis, materna maternis. Dědilo se jen po dětech manželských.

Poboční příbuzní dědí, není-li descendantů a ascendentů. I mezi bočnými příbuznými činí se rozdíl mezi bratry plnorodými a polorodými. Stejně vzdálení příbuzní dědí in capita, nestejně in stirpes. Agnáti mají příznivější právní postavení než kognáti. Agnáti dědí statky, které jsou vyhrazeny mužskému pohlaví, a pokud jde o ostatní jmění, konkurují s kognáty.

V posloupnosti bočných příbuzných činí se dále rozdíl, jde-li o statky zděděné (větevné) a nově nabyté. Jde-li o statky zděděné, boční příbuzní nastupují bez omezení stupně příbuzenství. Jde-li o majetek nově nabytý, různěno mezi statky donačními a jiným způsobem nabytými. Statky donační boční příbuzní nedědili, leč že to bylo zvláště vytknuto v donační listině. Šlo-li o nabyté jmění z důchodu ještě nerozděleného majetku mezi bratry, v tom případě dědil bratr po bratrovi.

Rozlišování mezi majetkem zděděným (větevným) a nově nabytým byl zachován i v moderním dědickém právu uherském. Větevný majetek jest zachováván původní rodině a proto se po př. také vrací tou cestou, kterou přišel. Získaný majetek dostává především manžel, pak teprve příbuzní zůstavitelovi podle parentel.

d) P r á v o p o l s k é. V právu polském bylo dědické právo upraveno podobně jako v jiných zemích ve stř. Evropě. Původně i zde rodinný nedíl působil na posloupnost a zvláště, pokud šlo o posloupnost jednotlivých mužských potomků i o posloupnost žen. Původně byly ženy také v polském právu vyloučeny z dědictví nemovitostí. Nejprve bylo ženám možno dědit jen

jmění nabyté, později teprve majetek rodový. Vedle bratrů bylo jim dovoleno dědit pouze čtvrtinu otcovského dědictví. Nárok ženského potomstva byl tudíž stejně omezen jako v jiných právech ve stř. Evropě.

Později v dědickém právu polském se vyvinuly čtyři třídy dědiců. V první třídě povolávání byli descendenti, synové a dcery a jejich potomstvo. Z majetku otcovského dostávali synové $\frac{3}{4}$ a dcery $\frac{1}{4}$. Dědici téhož pohlaví dělili se in capita. Statky zděděné po matce dědili descendeti rovným dílem bez rozdílu pohlaví. Platilo zde velmi přísně také pravidlo *materna maternis, paterna paternis*.

Ve druhé třídě dědili bratři a sestry a mezi nimi rozeznáváno opětne jednak podle pohlaví, jednak brán zřetel, odkud dědictví pocházelo. Po bratru nastupovali tudíž v jmění otcovské i v nově nabyté bratři ve $\frac{3}{4}$, sestry v $\frac{1}{4}$ majetku. Statky mateřské dědili bratři a sestry rovným dílem. Po sestře připadal majetek na bratry a sestry bez zřetele na to, odkud majetek pocházel, v rovných částech. Pokud jde o bratry a sestry polorodé, uplatňovala se zde opětne známá zásada *materna maternis, paterna paternis*.

Právo litevské však znalo v případě tomto zásadu, *frater fratri moritur* a vylučovalo pokolení ženské.

Ve třetí třídě nastupovali příbuzní v linii vzestupné, ascendent. Bylo zde pak ustanoveno, že zůstal-li jeden ascendent, dědil majetek veškeren. Když zůstali oba rodiče nebo oba páry rodičů, dědili každý polovici. Příbuzný bližší vylučuje vzdálenějšího, při čemž připadala jedna polovina ascendentům otcovským a druhá polovina ascendentům mateřským. Právo polské v pozdějším svém vývoji neuznalo tudíž zásady, že ascendent jsou vyloučení, ale přece jen hledělo na dědické právo ascendentů nepříznivě a nazývalo tuto zásadu *successio luctuosa seu tristis, misera res est pater filio heres*.

V poslední třídě povolávání byli boční příbuzní do 8. stupně a rozeznáváno i zde mezi majetkem, který byl zděděn po otci a po matce.

§ 40. Posloupnost v léno, ve fidejkomis a ve statky selské.

1. Jak bylo uvedeno, původně se léno nedědí, teprve později se vytváří dědičnost léna, která se odchyluje od pravidel